

FAKTÖR PİYASALARINDA REKABET KOŞULLARI

Dr. Cemil ÇAKMAKLI

DOKAP

1) GİRİŞ

Bu konferans davetini aldığımda, liberal düzen, piyasa ekonomisi ve rekabet kavramları ve bu sistem ve kavramların ülkemizdeki serüveni konularından yeniden düşünme fırsatı buldum.

Yeniden diyorum; çünkü uzun yıllar önce 1970’lerde piyasa ekonomisi konusunda teorik çalışmalar, 1980’lerde Kurucu Mecliste ve 1982 Anayasasının hazırlanmasında yasal boyutlu çalışmalar ve önermeler yapmıştım.

Konferans konumuzun başlığı; “Faktör piyasalarında rekabet koşulları” nı irdelerken; liberal düzeni, piyasa ekonomisini, bunun içinde faktör piyasalarını geniş açıdan sistemsal ve kavramsal boyutlarıyla ele alırsak; rekabet konusunu daha sağlıklı bir zemine oturabileceğimizi düşünüyorum.

Rekabet konularını, özellikle rekabet hukuku konularını, kurulunuzun değerli yayınlarından bu arada Perşembe Konferansları metinlerinden izliyorum. Bu yayımları Kurulunuzun Başkanı -otuz yıllık dostum- Sn. Müftüoğlu lütfedip bana da ulaştırıyor.

Bu yayımlar bana sadece değerli görüşler taşıyor. Bir de rekabet konusunda çalışanların isimlerini ve biyografilerini de taşıyor. Bu yüzden bu salondaki pekçok kişiyle, fiziken tanımasam da biyografik olarak tanışıyorum. -Bu tanışıklığın rahatlığı içinde; konuşmamda, hoşgörüyü göreceğimi bilerek- çekincesiz ve atak değerlendirmeler ve yorumlar yapabilirim.

Gerçekten ülkemizin -özellikle ekonomimizin- içinde bulunduğu olumsuz koşullar; bu konuları naif değerlendirmelerle değil, atak ve acil yargılamalarla ele almamızı gerektiriyor.

Çünkü, bugün; liberal düzen piyasa ekonomisi ve rekabet konularındaki kavramsal yanlışlarımız, bu yanlış kavramların doğurduğu uygulama yanlışlarımız ülkemizi kasıp kavuruyor.

Dilerseniz; nedir bu liberal düzen diye sorarak başlayalım.

2) Nedir Bu Liberal Düzen?

Nedir bu liberal düzen; hangi kesitlerden oluşmaktadır, ne işe yaramaktadır. Önce bunları ele alalım..

Liberal düzen, bir beraber yaşama düzenidir ve kabaca aşağıdaki matriksteki alt düzenlerden ve kesitlerden oluşmaktadır.

Alt Düzenler Kesitler	Liberal Sosyal Düzen	Liberal Ekonomik Düzen		Liberal Politik Düzen
Liberal Devlet	Liberal Sosyal Devlet	Liberal Kamu Ekonomisi ve Liberal Bütçe		Liberal Parlamento ve Hükümet
Liberal Kurumlar	Toplumsal Örgütler	Piyasa Ekonomisi (Kurumlar)	Faktör Piyasaları (Uluslararası Rekabet)	Politik Kurumlar (Siyasi Partiler)
			Ürün Piyasaları (Fiyat Rekabeti)	
Liberal Bireyler	Özgürlükçü Birey	Girişimci Birey		Katılımcı Birey

3) Özgür, Girişimci, Katılımcı Bireyiniz Var Mı?

Liberal düzenin kesitsel temelinde liberal birey vardır. Bu birey diğer kesitlerin; liberal kurumların ve liberal devletin oluşmasındaki temel unsurdur. Liberal bireyleriniz yoksa, liberal düzeniniz olmaz.

Liberal birey; sosyal anlamda özgürlükçü, ekonomik anlamda girişimci, siyasi anlamda katılımcıdır. Özgür, girişimci ve katılımcı bireyiniz varsa gerisi gelir.

Sivil toplum örgütleriniz de, piyasa ekonomisi kurumlarınız da, siyasi kurumlarınız da oluşur.

Liberal parlamento, liberal bütçe - neki liberal bütçe denilmeye, biraz sonra açacağız liberal sosyal devlet Almanca deyiimiyle “so wie so” -zaten- oluşur.

4) Gelelim Liberal Kurumlara,

Liberal sistemin orta yerinde Liberal Kurumlar yer almaktadır. Liberal sistemin işleyebilmesi için Liberal bireylerce, sosyal anlamda sivil toplum örgütlerinin, ekonomik anlamda piyasa ekonomisi kurumlarının, politik anlamda siyasi partilerin kurulması, geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu kurumlar; Liberal bireylerin enerjilerinin, sinerjik boyuta çıkarılmasını sağlayan önemli varlıklardır. Varlıklardır diyorum, çünkü kendi kişilik ve kimlikleri olan canlı sistemlerdir. Liberal Kurumlar varlıkları için gereken enerjiyi Liberal bireylerden alırlar. Liberal bireyleriniz yoksa, Liberal kurumlarınız da yoktur.

5) Peki; Liberal Devlet Nasıl Oluşur?

Liberal Devlet, Liberal bireylerin ve kurumların var olduğu ortamlarda, onların isteğiyle oluşur, sahipliği ve denetimiyle yaşar. Giderek; bireyi güçlendiren devlet, devleti güçlendiren birey kültürü doğar. Bunlar çayla, şeker gibi birbirinin içinde erir, yeni bir kimyada, “kamu lezzeti” oluşur. Bireyler, kurumlar, devlet hem birbirleriyle, hem kendilerini oluşturan alt unsurlarla kopuksuz bir biçimde bağlanarak yeni bir sistem, yeni bir organizma oluştururlar.

6) İşte Bu “Kamu”dur.

Kamu; beraber yaşama düzeni, yeni bir organizmadır. Hücre, organ, insan ilişkisi gibi. İnsan; hücrelerin birbirleriyle ve organlarıyla; organların organlarla ve onların hücreleriyle; sonsuz sayıda akımsal bağlantı ve hiyerarsiz birliktelik ilişkisi kurmasıyla oluşan bir sistemdir. Ne hücrelerin birbirlerine önceliği sonralığı vardır; ne organların önemliliği önemsizliği vardır. Öncelik ve önem; beraber yaşama ve sinerjik bir sistem olmaktır.

Liberal birey, liberal kurumlar ve liberal devlet birlikte; işte böyle bir beraber yaşama düzeni ve bir organizma oluştururlar.

Liberal düzenin yok edicisi; kendine önem vermeyen ve kendini korumayan; tembel ve arayımsız, başkalarıyla bağlantısı ve ortak çözüm buluşması olmayan bireylerdir.

Tersine; sosyal alanda özgürlükçü, toplumsal örgütlerle ilişkili, sosyal devletten yana; ekonomik alanda girişimci, piyasa ortamının koruyucusu; vergisine ve liberal devlet bütçesine katkılı; siyasal anlamda katılıcı, siyasi partilerle ilgili; parlamentosunu izleyen bireyler liberal sistemin teminatıdır.

Liberal sisteme, çevrimin bir başka noktasından, yani devlet tarafından yaklaşıldığında; devlet bireyleri ve kurumları kendi varlık sebebi olarak kavramalı, bireysel ve kurumsal özgürlüklere girişimciliğe ve piyasa kurallarına, siyasi katılma ve partilere - beraber yasama anayasası çerçevesinde sahip çıkmalıdır.

Hukuku objektif ve hızlı, bütçesi denk, harcamaları hızlı ve verimli yeni hukuk ihtiyaçları yerel ve evrensel doğru değerleri hızlı karşılayan kısaca parlamentosu doğru ve verimli çalışan bir devlet liberal devlettir. Liberal devletin konumuzu ilgilendiren özelliklerini daha sonra yine ele alacağız.

Gerek birey bazında, gerek kurumlar, gerek devlet bazında liberal davranışların kesiksiz bir bütün halinde bulunması esastır. Yoksa; liberal sistem oluşmaz ve işlemez.

7) Liberal Ekonomik Sistemin Yol Arkadaşı; REKABET...

Liberal sistemin ekonomik kesitinin; girişimci bireyin, piyasa ekonomisinin, ve liberal devletin oluşum sürecinde bir yol arkadaşı var. Onun adı REKABET.

Piyasa ekonomisinin geçirdiği süreçlerle, rekabetin geçirdiği süreçler birbirini izlemektedir.

Bu salonda bulunan Rekabet Kurumu mensuplarının çok yakından bildiği süreçlerden ben iki noktayı dikkatlere getirmek istiyorum.

Liberal filozofi ve pragma; ikinci dünya harbi esnasında Amerika'dan Avrupa'ya doğru askeri destekli bir ihraca konu olmuştur. İkinci büyük harpten sonra; Alman Anayasası, İtalyan Anayasası, hatta Japon Anayasası Amerikan kuvvetleri nezaretinde şekillenmiştir.

Bu anayasal şekillendirme esnasında bu ülkelerin ekonomileri de Amerikan dokulu piyasa ekonomisinden nasiplenmişlerdir. Amerikan piyasa kurum ve kuralları bu ülkelerde yerleşmeye başlamıştır.

Rekabet kurum ve kuralları da bu zorunlu ihracat içinde yer almıştır. A.B.D.'de Sherman yasalarıyla başlayan Rekabet kural ve kurumları da Avrupa'ya ayak basmış, daha sonra, ülkelerin kendi pratikleriyle gelişmiştir. Nihayet Avrupa Topluluğunun üye ülkelerinin ilişkilerini düzenlemede Rekabet, dayatmaç yerini korumuştur.

Sonuç olarak; dünyada piyasa ekonomisi süreçleriyle, rekabet hukuku ve uygulamaları birbirini izlemiştir. Bazen, istekli örnek almalarla, bazen dayatmalarla, zorunlu ihraçlarla bu süreç devam etmektedir.

Günümüzde, liberal düşüncenin piyasa ekonomisi, Neoliberalizm adıyla ihraç edilmektedir.

8) Bir Çağdaş Paradigma; Neoliberalizm

Neoliberalizm günümüzde tersi düşünülemez, olmazsa olmaz bir paradigmadır. Ayrıntıları bile tartışılmaz, yerel sentezler bile yapılamaz bir "tabu" dur Neoliberalizm...

Dört temel önermesi var Neoliberalizmin,

- Ticareti ve üretimi serbestleştir
- Ekonomiyi dışa aç
- Fiyatları kayıtsız şartsız piyasa belirlesin
- Oluşacak enflasyonu düşür
- Kamusal mülkiyet bırakma, özelleştir

Hedefsel olarak, soyut olarak bu önermelere katılmakta bir sakınca yok.

Sakınca; bu hedeflere; liberal altyapı oluşturulmadan ulaşılmaya çalışılmasında...

9) Peki, Nedir Liberal Altyapı?

- Daha önce arz etmeye çalıştım. Liberal felsefenin kişilerde, kurumlarda ve en önemlisi devlette yerleşmesi, en önemli altyapıdır.

- Peşisıra; bu yerleşmeyi sağlayacak; kavramlar, yasal normlar ve kurumlar oluşturulmalıdır. Yoksa kavram kaosu, sosyal iletişimsizliğe dönüşecektir.

- Ekonomik veri tabanının sağlıklı oluşturulması, vazgeçilmez bir altyapı ögesidir. GSMH, emisyon ihtiyacı, enflasyon yöntem ve hesaplamaları gibi verilerin yokluğu ekonomik kaos getirecektir.

- Mevcut ekonomik yapı ve mali alışkanlıkların saptanması ve dönüşüm stratejilerinin belirlenmesi çok önemli bir diğer altyapı unsurudur.

Bu altyapının oluşturulmaya başlanması, bulunduğumuz zaman ve yere göre sentezlenmesi ve dönüşüm stratejileri geliştirilmesi ve bunların yönetimiyle piyasa oluşturulması en sağlıklı yoldur.

Genellenmiş hedefleri apar topar uygulamaya kalkmak, kriz ve kaos doğuracak; kriz ve kaos daha dayatmacı yöntemlerle aşmaya çalışmak, değil liberal beraber yaşamayı hiçbir beraberliğe imkan vermeyecektir.

İşte; ikinci dünya savaşından beri, belli zorlamalarla ihraç edilmeye çalışılan liberal sistem, bugün Neoliberalizm adı altında; kendi altyapısını kuramamış, kavram ve sistemlerini oluşturamamış korunmasızlara ihraç edilmeye, servis edilmeye çalışılıyor.

Uzak Asya'dan Güney Amerika'ya uzanan bu ihraç sürecinde, ülkemiz de önemli bir alıcı haline dönüşmüştür.

Doğrusu bu ya; bu hazır alıcılık bana hüznü veriyor. Oysa; kendi altyapısını oluşturmuş kendi sentez gücüyle bir sistem oluşturmuş, genel geçerli kuralları reddetmeden dünyayla köprü kurabilmiş bir liberal devlete sahip olmayı, liberal bir toplumun liberal bireyi olmayı ne çok isterdim.

Ancak; buna, bugün de geç değil. İhtiyaç sürüyorsa, başlangıç için gün bugündür.

10) İş Kavramlardan Başlamak

Bence işe piyasa ekonomisi kavramlarından başlamalı. Önce, piyasanın faktör piyasaları ve ürün piyasaları boyutlarını ele almak, iki farklı piyasayı ayırtmak, piyasa anlayışımızı geliştirmek ve netleştirmek gerekmektedir.

Esasen; piyasa kavramları ve hukuku netleşmez ise sizin faaliyet konunuz olan “Rekabet” kavramı da sağlam bir zemine oturmaz.

Piyasa ekonomisi genel olarak; arz ve talep mekanizmalarıyla çalışan, büyüklüğü GSMH ile ölçülen, bir sistem olarak anlaşılır. Ancak piyasanın; dokusal özellikleri irdelenmez, ayrıntılar incelenmez ve hukuki normlara dökülmez, kurumları oluşturulmazsa piyasalar işlemez ve kendilerinden beklenen işlevleri yerine getiremez. Şimdi öncelikle piyasanın iki dokusunu ele alalım, Faktör piyasalarını ve Ürün piyasalarını inceleyelim.

11) Faktör Piyasaları, Ürün Piyasaları

Piyasa dokusunu çok iyi bilmeyenler, veya piyasa ezbercileri piyasayı tek dokulu zannederler, Faktör ve Ürün piyasalarını ayırmazlar... Ve çok yanılırlar. Piyasa ekonomilerinde; iki ayrı piyasa iç içe çalışır.

Faktör piyasaları; emek sermaye, doğal kaynaklar ve müteşebbis gibi temel ekonomik faktörlerin üretilmelerini sağlayan piyasalardır. Ürün piyasaları ise; ara malı ve nihai mal üreten faktör piyasalarının sunduğu faktörleri kullanan piyasalardır. Ürün piyasaları kurallı rekabetle çalışırlar. Eğer faktör piyasalarını iyi düzenleyemezseniz ürün piyasaları işlemez.

Ürün piyasaları; ulusal fiyat rekabetini değil, uluslar arası fiyat ve kaliteyi baz alırlar. Bu piyasalar kamusal nitelik taşırlar. O yüzden bütün ulusal ekonomiler; ekonomilerini alın tahtasına;

“Faktör fiyatları minimizasyonu, Faktör kaliteleri maksimizasyonu”

temel hedef olarak yazarlar ve faktör piyasalarını düzenler.

Çünkü eğer bir piyasanın ucuz ve kaliteli faktörleri yoksa; ucuz ve kaliteli ürünleri olamaz. Ekonomilerin uluslar arası rekabet gücü oluşamaz. Faktörlerde maliyet ve fiyat minimizasyonu ve kalite; klasik nihai ürün piyasalarındaki rekabetle sağlanmaz. Uzun vadeli milli programlarla ve stratejilerle sağlanır.

Örneğin; emek piyasası rekabetle değil; temel kültür, milli eğitim, istihdam stratejileri ve insani hukukla oluşur ve öyle çalışır. Klasik rekabetle; kaliteli ve verimli emeğe ulaşamaz.

Yine; sermaye faktörünün oluştuğu mali piyasaları; özkaynak ve kredi piyasalarına dönüp baktığımızda aynı gerçekleri görürüz. Mali piyasalardaki borç verebilir fonları kamusal faktör saymayanlar onu ürün zannederler, rekabetle kuralsız sınırsız faiz belirlemeye çalışırlar.

12) Ama; Rekabetle Faiz Belirlenmez...

Baştan söylemiştim; bazen “atak” değerlendirmeler yapabilirim diye işte onlardan biri... Bizim ülkemizde son yıllarda, ürünle faktörü ayıramayanlar, serbest piyasa goy goylarıyla para piyasalarını altüst ettiler. Merkez Bankası kimliğini ve politikalarını karmakarışık ettiler, bankacılık sistemini altüst ettiler. Bankacılığı, bankerliğe dönüştürdüler ve Devleti; istediği gibi faiz belirleyebilir hale getirdiler. Bütün bu sonuçlarda; milli tasarrufları ve borç verilebilir fonları ürün zannetme kavramsal yanlışlığı vardır...

Oysa; bütün piyasa kavramları oturmuş ekonomilerde rekabetle faiz belirlenmiyor. Avrupa Birliği Merkez Bankası da, FED’de faizi belirliyor -özellikle kısa vadeli faizleri- arz edici bankalara ve talep edicilere yol gösteriyor.

Çünkü “borç verilebilir fonlar”, her ürünü ilgilendirir, bunları elde eden herkes istediği gibi alıp, satamaz; istediği fiyatı koyamaz; talep çok diye istediği fiyatı koyamaz. Bunlar kamusal mallardır; devleti değil, bireyi değil, ortak düzenin ortak yararını “kamu”yu ilgilendirirler.

Doğal kaynak piyasaları ve temel girdi piyasaları da, her ürünü, her üreticiyi, her tüketiciyi ilgilendiriyorlar; nihai mal maliyetine kaçınılmaz olarak giriyorlarsa; bunlar da kamusal mal olarak ele alınmalı; faktör piyasaları kurallarına göre düzenlenmelidir. Bu konudaki kurallara ve rekabet anlayış ve yaklaşımına daha sonra geri döneceğiz. Konu başlığımızı “Faktör Piyasalarında Rekabet” konusunu sonuca doğru ele alacağız.

Bu arada; bugünkü piyasa ekonomisi anlayışımızın oluşması sürecinde, özellikle piyasa anlayışına yasal form arayışı esnasında 1980’li yıllarda yaşadıklarımı sizinle paylaşmak istiyorum...

13) 1980’de Piyasa Normu Arayışları

Bendeniz 1980 Kurucu Meclisinin Danışma Meclisi kanadında üyeydim. Bütçe komisyonu yönetiyorduk. O yıllarda; Anayasanın yanısıra pek çok yasal temel atılmıştır. Bankacılık Yasası, SPK Yasası, daha sonra yasalaşan KDV, rekabet hukuku vs. gibi temel yasal düzenlemeler o günlerde ele alınmıştır.

Biz de bir grup arkadaşla, piyasa ekonomisine sistematik bir yaklaşımda bulunmak, parça, bölük yaklaşımları bütünleştirmek istiyorduk.

Temel yaklaşımımız; 1960 Anayasasının “Karma Ekonomi” yaklaşımının yanlış olduğu, iktisat literatüründe Karma Ekonomi diye bir sistem olmadığını bunun Piyasa Ekonomisi düzenlemeleriyle yer değiştirmesi biçimindeydi.

Diyorduk ki; Anayasalar orta vadeli belgelerdir. Ekonomik sistem de içermelidirler. Karma Ekonomi bir sistem tanımı değildir. Piyasa ekonomisi tanımını Anayasa’ya yerleştirelim.

Anayasa’da ekonomik düzen tanımlansın. Ekonomik düzenlemeler, Anayasa’nın orasında burasında yer almasın. Ekonomik ve Mali hükümler diye yeni bir bölüm açalım, ekonomik sisteme ilişkin düzenlemeler orada bir bütün halinde toplansın.

Piyasa ekonomisini de şu çerçevede tanımlayalım;

- Piyasanın; faktör piyasaları kesitini; kamusal görev alanı olarak tanımlayalım
- Ürün piyasalarının ise; arz tarafını standartların tanımlamasıyla, talep tarafını tüketicinin korunmasıyla ilişkilendirelim.
- Ürün piyasalarında rekabeti koruyacak düzenlemeleri getirelim.

Bütün bunları; “ Ekonomik ve Mali Hükümler” başlığı altında 7 madde de toplayarak önerdik.

Sonuçta; ya biz iyi ifade edemedik, ya anlaşılamadık;

- 1982 Anayasasında Karma Ekonomi deyimini kaldı
- Ekonomik ve mali Hükümler diye bir bölüm açıldı ama 7 maddeden bir tek madde girdi, piyasa ekonomisi tam tanımlanamadı
- O madde de, zannediyorum, ya 164, ya 167. madde “Devlet, sermaye, mal ve hizmet piyasalarını kurar, rekabeti korur v.s. gibi geçti ve Anayasa’da yer aldı.

Sonuç olarak; bizim piyasa ekonomisi sistemimiz tam bir Anayasal dayanaktan yoksun biçimde oluşturulmaya çalışıldı. Geçmiş, yirmi yılda bu eksiklik; gerek kurumsal oluşumlarda, gerek kamuoyunun değer yargılarında büyük boşluklar, yaralar açmıştır. Bugünkü; kavram ve uygulama kaosu doğmuştur.

Piyasalaşma tamamlanamamıştır. Çünkü kavram ve sistem yaklaşımı yoksa kurumsallaşma yoktur. Ne birey, ne kurumlar, ne devlet ne yapacağını bilemez.

Nitekim öyle de oldu; herkes kendi anladığını, piyasa diye savundu.

- Bireyler, kuralsız başarıları,
- Kurumlar ve aileler tekelleşmeyi,
- Devlet; istediğini yapabileceği ortamı ,

piyasa zannetti.

İşte bu güne geldik. Sonuç ortada... Dağıtmadan; bu dağınkılığı biraz daha açalım. Mesela; Özelleştirme ve Devlet-Piyasa ilişkileri kavramlarını bu bağlamda irdeleyelim.

14) Piyasalaşma Tamamlanmadan, Özelleştirme Olmaz.

Özelleştirme; üretimde, devlet mülkiyetinin bireysel veya toplumsal mülkiyete dönüştürülmesidir.

Devletin; üretimde kalması bireyle rekabet etmesi, girişimcilikte haksız rekabettir. Devlet üretim mülkiyetini bireylerine yükler. Bunu yaparken de; doğru bir piyasa sistemi kurar.

Önce; faktör piyasaları düzenler; girişimci temel faktörlerle dünya fiyatları ve kalitesinde kavuşur. Alır bunları; yaratıcı, iyi yönetici, iyi satıcı niteliklerini ekler. Pahalı ve kalitesiz temel faktörlerle; ne devlet işletmesi, ne özel girişimci baş edebilir.

Sonra; devlet, bireysel tekelleşmeye değil, toplumsal üretim mülkiyetine dayalı özelleştirmeyi hedefler.

Bu bozuk faktörlerle; daha çıplak deyişle; dünyanın 5-6 katı reel faizlerle, dünyanın 3 katı enerji fiyatıyla işletilmeye çalışılan piyasada özelleştirme olmaz.

Kısaca; piyasalaşma tamamlanmadan özelleştirme yapılamaz. Yapılsa da devletin doğuramadığı verimliliği girişimci doğuramaz.

Özelleştirme de çözüm zannedilerek topluma vakit kaybettirilir, kaynak kaybettirilir.

15) Devlet Piyasasının Üstünde Değil, İçindedir.

Ülkemizde; piyasa kavram, norm ve kurumlarının oluşturulamamasının en önemli sonucu devlet-piyasa ilişkilerinde ortaya çıkmış, kendini piyasanın içinde değil, üstünde gören devlet yarım yamalak işleyen piyasamızı yıkmıştır.

Devlet; faktör piyasalarını düzenler, ürün piyasalarını denetler, oluşan katma değerden yani GSMH'dan vergi ve benzeri düzenlemelerle pay alır. Kendisi oyunun tarafı değildir. Örneğin istediği fiyatlarla para piyasalarına girip, fon toplayamaz. Toplarsa böyle olur; minimize etmesi gereken faizi bozar; toplarsa piyasa üreticilerine gerekli fonları alır, onları verimsizliğe sevk eder, piyasa kurumlarını da fonsuz bırakır, kurutur.

Devlet; mülkiyeti ve yönetimindeki bankalara bedelini vermeden "görev veremez" verirse onlara piyasayı bozdurur.

Devlet vergiyi bile piyasasından; kaynakları daha iyi dağıtma gerekçesiyle alır. Vergi piyasayı bozmamalı, piyasanın ve toplumun geleceğini koruma gerekçesiyle alınmalı... kamusal verimlilik, bireysel verimliliğin mutlaka üstünde olmalı. Bireysel verimlilik enerjiksiz; kamusal verimlilik Sinerjik olmalı... sinerji, enerjiden büyüktür çünkü...

Buraya kadar liberal sistemi ve onun gelişimini, kesitlerini, alt düzenlerini; piyasa ekonomisini, faktör piyasalarını, ürün piyasalarını devlet -piyasa ilişkilerin vulgarize ederek arz etmeye çalıştım. Arada da rekabetin liberal sistemle beraber evrildiğini, geliştiği ülkelerden birlikte servis ve ihraç edildiğini ifade ettim.

Demeye çalıştım ki; bu altyapıyı konuşmadan rekabeti ve faktör piyasalarında rekabeti konuşmalıyız. Şimdi rekabete daha yakın bakmaya çalışacağım, önce ülkemizdeki mevcut rekabet pratiğimizi -bağışlarsanız siz uzmanlara, siz yetkililere karşı cüret ederek- konuşmaya çalışacağım.

16) Rekabetin Neresinde Duruyoruz?

Evet, rekabetin neresinde duruyoruz...Yirmi yıldır piyasa, piyasa diyen, son 4 yıldır Rekabet Yasası sahibi bir ülke olarak rekabetin neresinde duruyoruz.

Öncelikle diyorum ki; piyasa tanımları netleşmeden rekabetin işi zordur, o zorlukları yaşıyoruz. Bu yüzden bu işin bilimsel uzmanları ve yasal sorumluları olarak siz Rekabet Kurumu mensupları piyasa ekonomimizin netleşmesine, kavramsal, hukuksal ve kurumsal olarak netleşmesine lütfen ön ayak olunuz, bu probleme sahip çıkınız. Çünkü bu işi en çok siz, düşünüyor, tartışıyorsunuz. Piyasanın sağlıklı kurulmasına ilişkin bilgi ve ilgi sizlerde zaten var.

Bu toplantıları ve sonrasında yaptığımız yayınlarla bu işi zaten yapıyorsunuz. Ama daha sonuca götürücü çalışmaları, örneğin yasal çalışmaları öne alın, önermelerde bulunun.

17) Rekabetin Ötesinde...

Bana göre; mevcut teşebbüsler arası ilişkileri içeren rekabet uygulamalarının ötesinde bir şeyler var bizim ülkemizde. Rekabet bozucu temel şeyler var. Teşebbüslerarası rekabet düzenleme ve denetlemelerinden önce onları konuşalım.

Bana göre; devletin piyasa bozucu davranışları, sizin görevlisi olduğunuz rekabetin korunmasına doğrudan zarar veriyor.

Sizin kanununuzdaki teşebbüs tanımını aynen okuyorum. Kanununuz; teşebbüs için; “piyasada mal ve hizmet üreten, pazarlayan satan gerçek ve tüzel kişilerle; bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birimler” diyor.

Biraz önce verilen arada, Sayın Başkanımıza; değerli dostum Müftüoğlu'na sordum. “bağımsız karar verebilen ve ekonomik bakımdan bir bütün teşkil eden birim” ne demek diye...

Acaba bu “devlet” olabilir mi? Bunların rekabet bozucu davranışları, piyasayı berhava edici tek taraflı faiz ilanları görev alanınıza girebilir mi? Biraz gülümseyerek söylüyorum tabi, teşebbüs tanımına “devleti” de sokma önermeme...

Ancak; piyasayı bozan devletin kendisi. Buna bir çare lazım. Bir diğer konu; bugün, rekabetin ana unsurları firmaların, sizin deyiminizle “teşebbüslerin” içine düştüğü acıklı durum.

Teşebbüslere, mal ve hizmet üretimine dayalı reel piyasa ortadan kalkmış spekülasyon piyasa ortamını yok etmiş, “teşebbüs” leri yani sizin, rekabetçilerin ana uğraş birimlerini yok etmiş... Bu firmalar yoksa, rekabet zaten yok. Sizin işiniz Rekabeti düzenlemenin varlık sebebi bu firmalar...

Saha yok olmuş, oyuncular ölmüş, Merkez Hakem Komitesi ne yapar. Ne iş yapar?

Bu yüzden; lütfen teşebbüslerinize sahip çıkın, onları yaşatacak ortamın yani piyasanın sağlıklı biçimde kurulması gayretlerini birincil ilgi alanı haline getirin.

18) Konu Başlığına Geri Dönersek

Evet, konu başlığımıza geri dönersek; kısa ve kestirme önermelerde bulunalım. Çünkü çok geniş bir tur attık. Dilimizin döndüğü, aklımızın erdiğince rekabetin etrafında döndük durduk.

Faktör piyasaları düzenlemelerinde ve uygun koşulların oluşturulmasında birinci iş; düzenleyicinin düzenlenmesidir.

19) Düzenleyiciyi Düzenleyelim

Faktör piyasaları düzenlenmeden, ürün piyasaları düzenlenemez. Ürün piyasalarının unsurları “teşebbüs” ler yaşayamaz. O halde; faktör piyasalarını düzenleyecek devletin öncelikle “Liberal Devlet” formuna ve sorumluluğuna kavuşturulması gerekmektedir. Liberal devlet piyasa bozmaz. Örneğin tek taraflı faizlerle piyasaya girmez. Liberal devlet için gerekli anayasal ve yasal önermeler bir başka konuşmanın konusu kuşkusuz.

20) Faktör Piyasalarını Nasıl Düzenleyelim?

Önce şunu söyleyeyim. Bir ekonominin faktör piyasaları genellikle yerel rekabetle değil, uluslararası ölçüt ve hedeflerle düzenlenir. Faktör piyasalarının; ürün piyasalarındaki rekabeti güçlendirecek, onlara faktörleri minimum fiyatla ve maksimum kaliteyle ulaştıracak ve bu yolla; ürün rekabetinin yolunu açacak,

biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Temel düşüncemiz; faktör piyasalarının kamusal olduğu ve uluslar arası ölçütlerle düzenlenmesi gerektiğidir.

Şimdi; konu somutlaşsın diye temel faktörlerin bazıları üzerinde düşüncelerimizi söyleyelim. Tabi bu piyasaları ayrıntıları ile burada konuşmak mümkün değil. Sadece bazı somutlamalar yapalım. Konu biraz açıklığa kavuşsun.

Emek piyasamız; üretim sorumluluğu, bilinci ve tutkusu olan kültür ve eğitim sistemine oturmalıdır. Burada rekabet; bireylerin vasıf dokularını geliştirme konusunda birbirleri arasındaki rekabettir. Emek arzı; meslek kodifikasyonları netleştirilerek ve zamanın ihtiyaçlarına göre geliştirilerek düzenlenmelidir. Emek talebi; ancak böyle bir zeminde gelişebilir.

Ücretin üzerinde; kamusal verimsizlik bindirmeleri, faaliyeti içermeyen gereksiz yasal mali yükümlülükler olmamalıdır.

Sermaye faktörünü veren Mali Piyasalarımıza dönüp bakalım.

Teşebbüslerin özkaynak ihtiyaçlarını veren borsalar; rahat girilebilen sadece sermaye verenin değil, alanın da korunduğu bir yaklaşımla düzenlenmelidir. Enstrümanları çeşitlenmeli, spekülasyon alanı olmaktan çıkarılmalıdır.

Mali piyasalarımızın ödünç veren tarafı; yani bankacılık sistemi yeniden düzenlenmelidir. Bankacılık, mülkiyet olarak toplumsal, fonksiyon olarak kamusal bir sistemdir. Devletin bankası olmadığı gibi kişilerin de bankası olmaz. Kişisel para kurumunun adı “banker”dir. Ülkemizde bankacılık adı altında bankerlik yapılmaktadır. Merkez Bankası’ nın rolü yeniden tanımlanmalı, faizi minimize eden vade yaratan Merkez Bankacılığı anlayışı yerleştirilmelidir.

Doğal kaynak piyasalarımızın yeniden düzenlenmesinde en önemli unsur, temel faktör olan topraktır. Toprak; özellikle kentsel topraklar; gelir bölüşümünü bozan, ekonomide kaynakların yönünü üretimden spekülasyona doğru çeviren bir rant kaynağına dönüşmüştür. Toprak, spekülasyon aracı olmaktan çıkarılmalıdır.

Müteşebbis; “başkalarından farklılaşan zengin” anlayışında olmamalı, kamusal misyonu olan bir üretim görevlisi anlayışına doğru değişmelidir...

Temel girdilerden enerjinin üretim ve dağıtım sistemi “dünya seviyelerinde enerji maliyeti” hedefi ile yeniden yapılanmalıdır.

Görülüyor ki; faktör piyasaları bir ekonominin ve piyasanın belkemiğidir. Faktör piyasalarını düzenleyemeyen; ürün piyasalarını düzenleyemez. Verimsimiz çalışan ve pahalı ve kalitesiz faktör üreten; faktör piyasaları ürün piyasalarını yok eder. teşebbüslerin yerel uluslar arası rekabeti de kendiliğinden yok olur. Rekabet adına konuşulacak bir şey kalmaz.

Hepinize saygılar sunuyorum.

SORU VE CEVAP BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı (Mehmet YANIK, Rekabet Kurumu Uzman Yardımcısı) - Değerli Başkanım, değerli Kurul üyelerim ve değerli konuklar; konferansımızın bu bölümü soru-cevap aşamasından oluşmaktadır. Sorusu olan arkadaşlarımızın sorularını bekliyoruz.

Yenal ANSEN - Gerçekten çok aydınladığımız, bilgilendiğimiz açıklamalarda bulundunuz.

Benim özellikle biraz daha açıklanmasını istediğim husus, rekabet olayını aynı ekonomik ve mali güçte bulunan işletmeler arasında mı konuşuyoruz, yoksa farklı mali ve ekonomik güç yapısında olan işletmeler arasında mı konuşuyoruz? Çünkü, Türkiye'nin bugün piyasa ekonomisi içinde, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin mali açıdan, sermaye açısından sonra derece güçsüz olduklarını, ama bugün fonksiyonları ve aktiviteleri açısından da ekonominin gelişmesinde, sanayileşmede, ülkenin sanayileşmesinde çok ağırlıklı bir yeri olduğunu biliyoruz. Çok sayıda müşterimizden şöyle bir birtakım şikâyetler alıyoruz, şikâyetler alıyoruz.

Biz, yan sanayi olarak çalışırken sizden aldığımız kredilerle, ki bunlar zaten küçük "montan"lı krediler olsa da, bizim işimizi döndürecek krediler, ancak, bu kredilerde faizleri biz ödüyoruz. Ürettiğimiz malları ise, yan sanayisi olduğumuz büyük sanayie verdiğimizde, oradan bedellerini almıyoruz, ta ki, bazen 15 gün sonra verilecek bedeli üç ay, dört aya kadar uzayan sürelerde alabiliyoruz. O zaman, burada rekabet, acaba sizin anlattığımız şekilde oluşabiliyor mu? Yani, faizi üstlenen bu küçük geniş kesim, küçük işletmelerken, hiç faiz ödemedi kaynakları kullanan büyük kesim doğru bir rekabet içinde çalışabiliyor mu veya piyasaya etkisi nasıl olabiliyor? Teşekkür ederim.

Dr. Cemil ÇAKMAKLI - Yenal Bey, teşekkür ederim. Efendim rekabetin mevcut hukukumuzdaki tanımını, mal ve hizmet üreten teşebbüsler arasındaki ilişkileri düzenlemeye dönüktür.

Dolayısıyla, sizin naklettiğiniz konunun, Türkiye'deki rekabet hukuku içindeki yerinin olmadığını zannediyorum ya da ben bilmiyorum, onu rekabet hukukçusu arkadaşlar daha iyi bilirler. Ancak, ben sizin ortaya attığımız konudan başka bir ekonomik gerçeğe dönmek istiyorum. O da şu: Avrupa'daki sosyal piyasa ekonomilerinde, mesela temel faktör üreten bankalar, mülkiyet olarak

toplumsallaştırılmış, fonksiyon olarak kamusallaştırılmıştır. Onların hemen altında büyük dağıtım grupları var. Bunların mülkiyetine bankalar hakim. Onların da altında sektör kuruluşları, yani teşebbüs diyebileceğimiz unsurlar var oradaki tatbikatta. Aralarında da istismarsız, kollayıcı bir çalışma var.

Bizdeki dağıtım organizasyonlarının üreticilerle olan ilişkileri son derece sakat bir zemine oturmakta. Bunlar, küçük ve orta çaplı üreticilerden aldıkları malların geri ödemelerini çok uzun sürelere yaymaktadırlar, anlaşmaların ötesine taşımaktadırlar çeşitli tekniklerle.

Dolayısıyla bu konu; büyük dağıtım gruplarının üreticileri istismar etme konusu, tanımsal anlamda rekabet hukukunun konusuna girmemekle birlikte, ekonomik sistemin gelişmesi ve teşebbüslerin korunması, açısından yanlıştır.

Bu anlamda, Türkiye'de özellikle girişimciliğin tarlası ve ilk etabı olan küçük orta boy işletme grubu, gerek faktör piyasalarındaki bozukluklardan, gerek kaynakların doğru dağılmaması sebebiyle zaten şanssız bir durumda bulunmaktalar. Dolayısıyla, bunların ister pratik anlamda, ister hukuki anlamda düzenlenmiş hukuk anlamında teşebbüsler arası rekabet sayılmasa bile, dikey anlamdaki ilişkilerinde bir piyasa düzenleme eksikliğinden söz etmek mümkün sanıyorum.

Yenal ANSEN - Genişlettiğimiz zaman örnekleri, bankalar arasında da aynı farklılıkları, yani mali ve ekonomik güç olarak farklılıkları ifade etmek mümkün. O zaman, rekabet piyasasının tam olduğu Türkiye'de, şu anda söylememizde de sıkıntı var demektir. Çünkü, eğer anladığımız anlamda bankacılığı toplumsal yapamıyorsak, o zaman bir rekabetsizlik ortamı var demektir burada. Çünkü, bazı bankalar belli sahiplilik nedeniyle farklı düşünceler içinde çalışıyorsa, devletin sermaye koyduğu bankalar ise farklı genel menfaatlere dönük çalışıyor ise, o zaman bir haksız rekabet doğuyordur veya o zaman bu haksız rekabeti nasıl önleyebiliriz, ki tabü, bilmiyorum buna cevap verebilir misiniz?

Dr. Cemil ÇAKMAKLI - Kendimce veririm. Ama, mevcut rekabet hukuku açısından bu durum haksız rekabet sayılmıyor galiba...

Yenal ANSEN - Ne yapabiliriz de bu durumu önleyebiliriz?

Dr. Cemil ÇAKMAKLI - Daha önce açıkladığım şema da, bankacılık sistemi, ürün piyasalarının üzerinde ve faktör piyasası setinde yer alıyor.

Bu nedenle bankacılığı, esas amacı olan toplumsal mevduatları, toplumsal plasmanlara dönüştürme yetisiyle değerlendirmek gerekiyor. Bankacılık sistemi, kamusal özelliği yoksa zaten, yok sayılmalıdır. Yani, bu misyonu yerine getirmeyen para kurumunun adı banka değil, bankerdir. Bankacılığa tüm ekonomik sistemler böyle bir misyon yüklemişlerdir.

Bana göre, buna hukuki anlamda haksız rekabet demesek bile, buna bir fonksiyonsuzluk, misyonsuzluk, görevi kötüye kullanma, varlığı kötü, iye kullanma gibi birtakım unsurlar yakıştırmak lazım.

Bu durumu da bankacılığı yeniden tanımlayarak önleyebiliriz galiba...

Oturum Başkanı - Ben de teşekkür ediyorum hem Sayın Ansen'e, hem değerli açıklamalarınız için size. Müsaade ederseniz, konu açılmışken bu konuda iki katkıda da ben bulunmak istiyorum.

Şimdi, Sayın Genel Müdür, tabii haliyle bir kamu bankası Genel Müdürü, büyük bir bankanın Genel Müdürü. Sermayesinin tamamı devlete ait. Diğer taraftan, sermayelerinin tamamı özel teşebbüslere veya özel kişilere ait olan özel bankalarımız var. Kamu bankalarıyla özel bankalar arasında yıllardır bu haksız rekabet konusu hep gündeme gelir, tartışılır.

Esasında, kamu bankalarının yöneticileri derler ki, "haksız rekabete maruz kalan bizleriz, çünkü devlet, bizim üstümüze Bankalar Yasasını belirledi, yasaların belirlediği yüklerin dışında artı birtakım yükler yüklemekte"; diğerleri de, özel bankalar da derler ki, sizin toplumsal yararlılık olarak ifade buyurduğunuz o kaynakların kamusal yarara dönüştürülmesi aşamasında "kamu bankalarına ağırlık veriliyor, biz bu arada mağdur oluyoruz, eziliyoruz" derler. Şimdi, olayın iki boyutu var bence.

Bankacılık biliyorsunuz itibar ve itimat mesleği bütün dünyada, itibar kuruluşu. 80'li yıllardan itibaren, özellikle özel bankalarda toplumsal mevduatın kamusallaştırılması konusunda bazı aksamalar oldu. Esasında, bütün dünyada bankacılığa, itibar kuruluşu dedirten şey, kaynakta hep aynı, yani dünyanın her tarafında aynı şey. Bankalar, halktan topladıkları mevduatı, sizin de buyurduğunuz şekilde, kamu yararına, genel anlamda kamu yararına teşebbüslere kredi olarak aktarmak suretiyle görevlerini yapıyorlar. Hem özel sektör kuruluşları benim düşünceme göre bu görevi layıkıyla yapmışlardır belirli

zamanlar içerisinde, bugün de yapmaktadırlar, hem kamu kuruluşları. Ama, bir yerde olay değişti. Sizin de açıklamalarınızda belirttiğiniz gibi, nerede değişti olay? İşte o halktan toplanan kaynakların kamu yararına dönüştürülmesi aşamasında bir aksama oldu. Bankerlik dediniz; bankerlik benzeri birtakım gelişmeler. Ne oldu? Döviz fiyatları mesela Türkiye'de gelir getirici bir mahiyet kazanınca bazı özel bankalar haklı olarak krediye dönüştürmek, toplum yararına kullanmak yerine kaynaklarını, döviz alış-verişine dönüştürdüler. Bunu yaşadık, 8-10 yıl boyunca yaşadık.

Artı, bu arada, tabii kamunun finansman ihtiyacı doğdu; iç istikraz gereksinimi duydu ve birtakım yüksek faizli hazine bonosu ve devlet tahvili şeklinde enstrümanlar sürdü piyasaya. Bu, işte o özel bankalara çok daha cazip geldi. Neden riske girsin ki kamudan kazanmak varken? Bir taraftan döviz alıp satıyor, bir taraftan kamu kağıtlarını kullanıyor. Haliyle, toplumdan, halktan topladığı kaynağı kamu yararına kullanma, o bağlantısı koptu. Bunu yapan, tabii sizler, hepiniz de biliyorsunuz, birkaç büyük özel sektör bankası. Onları küçükler de izledi. Neticede olay bu noktalara geldi. Ama, altı çizilmesi gereken çok önemli bir husus var.

Hemen dünyanın her tarafında rekabetin en yoğun olduğu sektör bankacılık sektörüdür, irili ufaklı. Yani, Sayın Genel Müdür örnek verirken, işte "küçük teşebbüslerle büyük teşebbüsler arasındaki rekabeti nasıl dengelemek lazım" dedi ama, bu bankacılık sektöründe kendiliğinden var olan bir şey. Bütün küçük ve büyük bankalar birbirlerine rakiptirler.

Geçmişte öyle şeyler olmuştur ki Türk bankacılık sektöründe, bu rekabet durdurulmaya çalışılmıştır hem yatay, hem dikey anlamda. Bunun örnekleri bir hayli fazla. Hatırlarsınız, çekmece bankacılığı, işte centilmenlik anlaşmaları, 80'li yıllarda; hep gündeme gelen konular. İşte bu, rekabeti durdurmak açısından yapılan çalışmalardı.

Benim son olarak söylemek istediğim husus, Türkiye'de sistemin tıkanmasının temelinde yine, 70 ve 80'li yıllarda siyasi organın, siyasi organların, otoritenin yaptığı büyük bir yanlışlık vardır. Dünyanın hiçbir yerinde, özellikle bizim durumumuzda olan, gelişmişliği Türkiye kadar olan hiçbir ülkede bankacılık devlet tarafından bu kadar korunmaz. Ya tümünü devletleştirirsiniz veya açarsınız, üç tanesi, dört tanesi kamu bankasıdır, diğerleri özel kuruluş bankasıdır, onun dışında, o düzenlemeyi yaptıktan sonra, rekabeti sonuna kadar işletirsiniz. Batan batır, diğerleri ayakta kalır. İşte Türkiye'de cesaret edilemeyen tek şey bu.

Bunun faturası bize çok çok ağır oldu. Bugün bakınız, 20 milyar, 30 milyar, hatta eski Merkez Bankası Başkanı Yavuz Canevi'nin bu günkü bir açıklamasına göre, 40 milyar dolarlara kadar yükselen bir fatura. Bu fatura, tam anlamıyla, geçiş yılların tüm siyasi otoritelerinin omuzlarındadır. Ama, halka yansımıştır bugün. Bugün de aynı şey geçerli.

Bilmiyorum arkadaşlarım katılırlar mı bana. Bir yerde, o düzenlemeyi yapmak zorundalar. Bunu er geç yapacaklar; ama beş sene olur, ama on sene sonra olur. O düzenleme yapılmadıkça bu piyasa, rekabet ederken, bir grup iflas noktasında veya batma noktasında bırakılmaz ise, kötüler temizlenmez ise, bu sistem öyle topallaya topallaya yıllarca gidecek ve bunun faturasını da maalesef halkımız çekecek. Teşekkür ederim.

Dr. Cemil ÇAKMAKLI - Efendim, sağ olun. Ona hemen bir katkıda bulunmak istiyorum bir değişik biçimiyle. Şimdi, bankacılık sistemindeki rekabetle bankacılık sistemindeki suçlar ayrı şeyler.

Bana göre, bugün o fonksiyonunu yerine getirmeyen, esas mevduata plasman yapmayan varlığını, yani kanundaki ana amacı yerine getirmeyen bu kuruluşlar suç işlemektedirler. Bu bir rekabet konusu değil, suç konusu; daha keskin söylüyorum, bu bir suç. Yani, bir amaçla bir organ oluşturmuşsunuz ve ona uygun davranmıyor. Dolayısıyla, yani, rekabet noktasına filan gelmiş değil daha o iş; o, başka bir konu. Bir kere ortada fonksiyonsuzluk ve misyonsuzluk var.

Türkiye'de bugün bankacılık sisteminin içinde yer aldığını zanneden pek çok unsur banka değil, bankerdir. Bu bankerle alış-veriş yapan liberalize olamamış bir devlet anlayışı da, ekonomik anlamda da, pratik anlamda da piyasa ekonomisi kurallarına aykırı bir tavır ortaya koymaktadırlar.

Bugünkü hukuk müsaade etse de, bugün Türk bütçesinin açıklarını, istediği fiyatı deklare ederek piyasadan toplamaya çalışan devlet anlayışı da bana göre piyasa kusurudur. Ciddi bir piyasa bozucu işlemdir.

Eğer bir gün rekabetin, bu hukuki tanımdan başka bir yere sıçratılması mümkün olsa, ki bence gerekli Türkiye gibi ülkelerde, bu konular yeni baştan başka bir biçimde ele alınır.

Türkiye'de bankacılık sistemi tek başına faktör piyasalarındaki dejenerasyonun ve bozukluğun bariz bir örneğidir.

Oturum Başkanı - Benim kafamdaki soruya da, sorulara verdiğiniz cevaplarda büyük ölçüde yer verdiniz ama, hala şu açıktadır: Bankacılığı da faktör piyasalarının içinde ele aldınız ve sosyalleştirilerek, toplumsallaştırılarak etkinliğinin artırılabilceğini söylediniz. Bu faktör piyasalarından bizim için iş gücü piyasası örneği yabancı değil; o, rekabet kurallarının dışındadır. İş gücü topluca, toplu pazarlık sistemi rekabet kurallarının dışındadır ve kanun, Rekabet kanunlarının hemen hemen hepsi bunu söylemeyi dahi gereksiz görmüştür. Yani eskilerin tabiriyle, malumun ilanı gibidir. Bu uygulanma ... iş gücü piyasasına rekabet kuralları. Fakat, bankacılıkta rekabet arıyoruz biz, rekabet kurallarını da oraya uyguluyoruz ve sadece de biz değil. Yani, biraz önce örnek verdiğiniz, o gelişmiş ülkelerde de bankacılık piyasasında bankalar bir kartel oluşumuna yönlendirilirse gerekli takibata uğrarlar ya da işte birleşme devralma ve işlemleri halinde rekabet otoritelerinin önünden geçerler. Yani, bir kez daha sizden son kez duymak istiyorum, ki söylediklerinizin arasında vardık, yakalayamayan ben olabilirim. Bankacılığa ilişkin daha sağlıklı bir yapının oluşturulması bakımından, başka piyasalara göre farklı özellikler taşıyor kuşkusuz, siz de işaret ettiniz ona. Ama, bizim bakımımızdan, Türk Rekabet Kanunu bakımından da, mehzında, Avrupa'da da, Kuzey Amerika'da da bankacılık piyasası, başka mal veya hizmet piyasalarından ayrı mütalaa edilip, onun dışına çıkarılmış değil; kendisine özgü özellikleri var ama, orada da rekabet kuralları geçerli. Türkiye'de bankacılık piyasasının oturması bakımından farklı bazı düzenlemeler olmalı, oturmalı da, yani oturduktan sonra mı gelecek rekabet kuralları, yoksa tümüyle rekabet kuralları, iş gücü piyasası gibi, bir faktör saydığımız için söyledim, iş gücü piyasası gibi rekabet kurallarının tümüyle dışında mı kalacak diyorsunuz?..

Dr. Cemil ÇAKMAKLI - Hayır efendim. Estağfurullah. Hemen çok kısa arz etmeye çalışayım. Bankacılıkta rekabet; faizi keyfi belirlemeyle değil, işlem verimliliği sınırları içinde yapılmalı. Bunun içinde; kamusal misyon iyi tanımlanmalı. Oyun alanına banker sokulmamalı. Burada kendiliğinden faiz belirleme rekabet değildir.

Önce bankalar, bankerlerden ayrılmalı. Sonra, toplumsal ve ekonomik misyona sahip bankalara, işletme verimlilikleri bazında rekabet imkanı tanınmalı. Esasen rekabet, malın niteliğini bozarak yapılamaz. Bankacılıkta rekabeti; ekonomiye gerekli faiz düzeyini spekülatif amaçlarla bozarak yaptırmamalıyız. Dünya tatbikatı da böyle... merkez Bankaları faizi belirliyor, rekabet; verimlilik ve müşteri -banka arasındaki işlem- hacim becerilerine kalıyor.

Prof. Dr. M. Tamer MÜFTÜOĞLU - Geç saatte söz aldığım için özür diliyorum; fakat, İsmail Beyin sorusunda kanaatimce çok önemli bir nokta var.

Bankacılık sektörü diğer sektörlerden çok farklı bir sektör. Ve hiçbir sektörde, bankacılık sektöründe olduğu gibi, adı banka olan, ama bankacılık yapmayan bir kuruluş var, adı Merkez Bankası.

Şayet herhangi bir sektörde toplumsal optimayla firma optiması birbirine uymuyorsa, buranın düzenlenmesi gerekir. Yani, toplumsal optimaya yarara öncelik verilmesi gerekir. Ve bankacılık sektöründe de hiçbir ulusun, yani ulus diyebileceğimiz hiçbir ulusun vazgeçemediği, adı banka olan, ama bankacılık yapmayan bir Merkez Bankası vardır. Bu Merkez Bankasının da fonksiyonu, bu toplumsal optimayla, banka seviyesindeki optimanın uyuşmamasından dolayı, regülasyon görevi olan çok önemli bir kuruluştur. Dolayısıyla, Merkez Bankasına tam anlamıyla bir bağımsızlık vermek, çok açık seçik bir görev vermek gerekir. Belki Türkiye'deki en büyük eksikliklerden birisi bu olmuştur. Merkez Bankası, sahip olması gereken bağımsızlıkla, sahip olması gereken görevde çalışmamıştır. Yoksa Merkez Bankası, yapması gerekeni yapsaydı bu duruma gelmezdi Türkiye.

Biraz önce Sadık Bey, "batarsa batsın" dedi. Belki, o batarsa batsın tabiri kanaatimce bankalar için değil de, bankerler için geçerli. Batarsa batsın. Fakat, bir bankanın batması toplum ekonomisi için öngörülemez büyük facialara yol açabilir ve bunun dünyada da örnekleri vardır. Dolayısıyla, bankaların hep zapturapta alınması lazım. Bir otomotiv sektöründe bir Merkez Bankası yoktur. Yani, tüm otomobil işletmelerini, teşebbüslerini regüle eden, düzenleyen veya bir gıda sektöründe bir merkez gıda ünitesi yoktur ama, bankacılık sektöründe bir Merkez Bankası var.

Bankalar rekabet edeceklerdir ve bizim alanımıza girmektedir; fakat bu rekabet diğer sektörlerden farklı olacaktır, bu sektördeki rekabet, Merkez Bankasının kontrolünde, denetiminde olacaktır.

Mesela Cemil Bey de söyledi, bugün Amerika'da Merkez Bankası Başkanı ilan ediyor faizi. Çünkü, faizin bırakılıvermesiyle, bugün, Sayın Genel Müdürümüz de söyledi, iki gün önce 40 olan faiz, dün 230'lara çıkıyor ve akşam 0 faizle Merkez Bankasına yatırıyor satamayan banka. Burası tam bir spekülasyon alanı olmuş oluyor. Ve böyle bir alanın spekülasyon alanı olması ekonomiyi mahvedebilir.

Bu açıdan, kanaatimce, tamamen haklısınız ve biz de çok rahat bir şekilde, bankacılık sektöründe rekabet olmalıdır diyebiliriz. Bankacılık sektörü emek sektörü gibi, "Bilateral" monopol dediğimiz, iki taraflı monopol dediğimiz; bir tarafta işçi sendikaları, bir tarafta işveren sendikalarının teke tek pazarlıkla fiyat ... alan diyebilirim, rekabet de, olacaktır orada rekabet. Fakat,

diğer sektörler gibi de bu rekabetin sınırlarının çok geniş olduğu bir alan değildir. Burada Merkez Bankasına çok büyük bir görev düşmektedir.

Belki bu olay bize, merkez bankacılığının bambaşka bir şekilde yapılması gerektiği sonucunu da ortaya koymuş olur. Fevkalade önemli bir olaydır diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

- Ben de geç vakitte sizleri bekleteceğim için özür diliyorum ama, çok önemli bir konuya değindiniz. Ben sizin heyecanınızı paylaşıyorum. Özellikle de Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunu uygulamak üzere kurulmuş olan Kurumumuzun görev alanının rekabeti hukuku değil de, politikasına kadar uzanması konusundaki görüşünüzü ben de paylaşıyorum.

Her ne kadar kanunumuzun lafzından çok geniş yetkimiz, sizin arzu ettiğiniz düzeyde yetkimiz olduğunu çıkarmak mümkün değil ise de, 2'nci maddedeki kapsam tanımında, tedbir, tespit, düzenleme ve denetleme içermesi bakımından biz de bu şekilde yetkimizi genişletme eğilimindeyiz. Bu konuda ben teşekkür ederim.

Özellikle de Sayın Genel Müdürün sorusuyla da bağlantılı. Bu soru bize çok soruluyor. Tabi biz, rekabet koşullarının tam olmadığı yerlerde, eşit durumda olmayanlar arasındaki rekabeti sağlamaktan memnun olmayacağımız haller olabilir. Her ne kadar kanun bir anlamda başlamışsa, biz, sahanın, zeminin eşit olmadığından bu maçı durdurma durumunda değiliz, bu maç devam ediyor. Ama bir taraftan da, bu maçın kurallarına uygun şekilde oynanabileceği zemininin hazırlanması bakımından da, bu zeminde çok aksayan yerlerde en azından hükümetlere tavsiyelerde bulunma, politikanın oluşturulması bakımından birtakım önerileri götürme konusunda kendimizi görevli hissediyoruz. O bakımdan ben de teşekkür ediyorum.

Dr. Cemil ÇAKMAKLI - Efendim, çok teşekkür ediyorum, özellikle bu konu için.

Müsaade ederseniz bir, buna isterseniz öneri demeyin, bir dilek deyin, bir sürü yeri, bunun asıl görevi Merkez Bankası olabilir, başka yer; ama, Türkiye'de şu anda benim bilebildiğim piyasa, yani kendi görevinden kalkarak bir piyasa oluşturacak ve piyasa düzenleyecek bir kurum yok. Dolayısıyla, diliyorum ki, Rekabet Kurumu piyasaya mecbur, piyasaya muhtaç, piyasayla kaderi atbaşı giden bir kurumdur Rekabet Kurumu. Dolayısıyla, hem piyasaya genel anlamda, hem piyasayla kamu ilişkilerini düzenleyen bütçecilik anlayışına, ama

özellikle, özellikle, yani yangın yerine döndüğü ülkemiz, şu bankacılık sisteminde, biraz önce arz etmeye çalıştığım, yani kavramlardan; nedir banka, kamu bankası, özel banka tabii, bunları ortada bir kaldırmamız lazım. Bankacılığın dünya pratiğini, bankacılığın faktör piyasası elementi olarak nasıl düzenlendiğini, bizim ne yapmamız gerektiğini, Merkez Bankasının nasıl bir rol üstlenmesi gerektiği konusunda hiç değilse, çok hızla, çok acil çünkü konu, gerçekten de Türkiye'nin bundan acil bir sorunu yok bugünlerde, bir görüş oluşturulması, bunun için çalışılması, bunun hükümetlere tavsiye edilmesi, bunun hiç değilse kamuoyuna doğru biçimde yansıtılması; o dediğiniz 2'nci madde, ki, yani durumdan vazife çıkarmak, bunu lafın arasında da çıkardım, bu durumdan vazife çıkarınız diliyorum. Gerçekten Türkiye'nin ihtiyacı var şu anda. Yani, eğer piyasa adına, piyasada bir dinamit arıyorsanız, bu kavramları, kuruluşları, mülkiyeti, işlevleri yanlış kurulmuş sisteme bir şey yapınız, bir şey söyleyiniz; onu diliyorum.

Yani, bu konuda kime ne görev düşüyorsa, kime ne katkı düşüyorsa, nasıl bir şey yapılacaksa, gerçekten de bundan ciddi bir, acil ve milli bir görev yok. Ve de bunu Rekabet Kurumundan başka şu anda ele alabileceğine inandığım, görebildiğim bir platform da hayal edemiyorum. Yani, oturup şunları konuşabileceğimiz, bu misyonu hatırlatabileceğimiz bir yer hatırlayamıyorum. Size çok görev düşüyor bu yüzden...

- Efendim, bana göre, bilmiyorum da, dünyayı yeniden keşfetmeye hiç gerek yok.

Türkiye bugün bir Ceza Kanunu uyguluyor, bir Medeni Kanun uyguluyor, bir idare hukuku uyguluyor. Elimizde bir Rekabet Kanunu ve hukuku var. Bütün bunları biz Avrupa'dan adapte etmiş, almışız, kendi toplumumuzda tatbik ediyoruz 70 senedir. Kardeşim, güzel de, bankalarla ilgili bu Avrupa'nın, Amerika'nın, Merkez Bankasıyla ilgili Avrupa'nın, Amerika'nın, orada ne banka batır, batıran var, ne banka soyan var, ne şu var, ne bu var. Demek ki, onların o yönleriyle de kurdukları bir düzen var.

Biz, her düzeni kendimize adapte etmeyi biliyoruz da, bankalara gelince, Merkez Bankasına gelince, diğer kurumlara gelince, bunları mı adapte?

Bunların toplamı iki gün sürer. Onları tercüme edip, gece-gündüz bir parmak kaldırmak iki gün, bir gün sürer, 24 saatte bu iş biter yeter ki biz buna azimli ve kararlı olsak. Saygıyla arz ediyorum efendim.

Dr. Cemil ÇAKMAKLI - Sağ olun efendim. Şimdi, tabii ki, hiçbir şey yokken, böyle şeyleri alıp uygulamak doğru. Ama, buna bile ihtiyaç yok.

Türkiye'de bankacılık sisteminin tarihi, kendi sistemini ayakta tutacak bilgi birikimine de sahip.

Bence, bu düzenlemeleri kendi birikimlerimizden çıkarabiliriz. Bankacılık konusunda ister yararlanarak, ister özgün biçimde yeni bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç var; onu söylemeye çalışıyoruz. Yoksa piyasa gidecek elden, bütünü gidecek; geride bir şey kalmayacak. Yani, firmalar gidecek, üzerinde, sizin iş alanınız kaybolacak, işsiz kalacaksınız çok yakında. Korkuyorum. Teşekkür ederim.